

УДК 338.48-6:615.8

Володимир Холявка

канд. екон. наук, доцент, декан факультету туризму

Андрій Кухтій

*канд. наук з фіз. вих. і спорту, доцент,
завідувач кафедри спортивного туризму*

Лідія Тимошенко

старший викладач кафедри спортивного туризму

Світлана Кухтій

*викладач кафедри атлетичних видів спорту
Львівський державний університет фізичної культури
м. Львів*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАКАРПАТТЯ

Туристично-рекреаційний потенціал території нерозривно пов'язаний із природно-ресурсним потенціалом. Від нього залежать особливості господарського освоєння природних комплексів, екологічні проблеми, особливості формування природно-заповідного фонду тощо. Туристично-рекреаційний потенціал Закарпаття вирізняється різноманітністю ландшафтів, їхнім багатством і неповторністю, передусім лісових ресурсів зі значними запасами цінної деревини. У їхньому складі налічується понад 50 видів деревних порід, серед яких більш як на половину переважають листяні (бук звичайний – близько 40 %, дуб – понад 9 %, граб – 3,5 %). Із хвойних переважає ялина європейська (смерека) – трохи менше ніж половина від усіх хвойних, ялиця біла з домішкою сосни кедрової, зрідка тис ягідний тощо. У лісах Закарпаття багато дикорослих харчових рослин – грибів, ягід (чорниць, малини, суниць та ін.), лікарської сировини та різноманітної мисливської фауни. Ліси в гірських ландшафтах є не лише вагомим джерелом продуктів харчування місцевого населення, вони мають промислове значення і відіграють край важливу водорегулювальну, ґрунтозахисну, природоохоронну та рекреаційну роль. Вони акумулюють в собі і переводять у підземний стік значну частину опадів, що сповільнює поверхневий стік, зменшує

процеси площинного змиву та лінійної ерозії. Надмірні вирубки останніх десятиріч набули небачених масштабів і є чи не найважливішою природоохоронною проблемою. З нею пов'язана деградація ґрунтового покриву й утрата стабілізаційних функцій природно-територіальних комплексів. Це призводить до посилення таких негативних явищ, як паводки, вітровали, зсуви селей, снігові лавини [5].

Географічне положення Закарпаття і різноманітність природних умов – гірських, передгірських та низинних ландшафтів створюють сприятливі умови для розвитку туристично-рекреаційного потенціалу. На Закарпатській низовині збереглися цікаві для туристів замки – Мукачівський («Паланок») (XIV–XVI ст.), один із найбільших оборонних комплексів Східної Європи, що повністю зберігся до наших днів), Ужгородський (найстаріша з усіх фортець Закарпаття), Невицький замок XIII–XVII ст., Середнянський, Чинадіївський (замок XV ст., який збудував барон Перені), Виноградівський («Канків»), Королівський («Нялаб»), Боржавський тощо. Крім того, важливим елементом туристично-рекреаційного потенціалу Закарпаття є сакральні споруди – дерев'яні церкви. Дерев'яна архітектура є справжнім неповторним скарбом для жителів Закарпатського краю. Загалом на території області збережено 118 дерев'яних церков, збудованих упродовж останніх п'яти сторіч, що мають величезну цінність для релігійного туризму. Великою гордістю закарпатців є триверхі лемківські й бойківські, гуцульські п'ятизрубні церкви.

Найбагатша на дерев'яні церкви Воловецько-Міжгірська верховина. У Воловецькому районі збереглося 15 церков і 13 дзвіниць, у Міжгірському – 35 церков та 28 дзвіниць.

Надзвичайно цікавою й цінною є група готичних дерев'яних церков у долині річки Тиси. Церкви в селах Сокирниця, Крайниково, Данилово, Олександрівка Хустського району справляють незабутнє враження на відвідувачів цього регіону.

Відомі також на Закарпатті монастирі – Мукачівський, Грушевський Угольський, Малоберезнянський, Василіянський та ін. [1].

Важливим елементом туристичної та рекреаційної діяльності є музеї. Музейний туризм є специфічною діяльністю у сфері культурного туризму. Найбільш відомий з них – Закарпатський музей народної архітектури та побуту – самобутній ансамбль української національ-

ної спадщини, що складається з архітектурних перлин старовинного закарпатського села і зразків найдавніших і найпоширеніших видів народного ужиткового мистецтва.

Значні перспективи має Закарпаття у використанні підземних вод. Водні ресурси здебільшого використовують для питного і господарського водопостачання, рекреації, менше – для рибництва та гідроенергетики. Використовують їх, однак недостатньо і не завжди раціонально. Так, забори води для комунальних або промислових потреб супроводжуються викидами забруднених шкідливими речовинами стічних вод у поверхневі водойми. Перспективи поліпшення екологічної ситуації Закарпаття пов'язані з раціональним використанням їхнього рекреаційного потенціалу – санітарно-курортного лікування, передусім заходів системної інфраструктури, зокрема продуманого туризму й відпочинку. Природно-ресурсний потенціал у перспективі пов'язаний не лише з окремими природними компонентами, але й природними комплексами загалом. Для санаторно-курортного лікування важливе значення мають клімат, мінеральні води, лікарські рослини, а для туризму і відпочинку – екологічно чисті умови і природне середовище з максимально збереженими кліматичними і гідрологічними умовами, багатою флорою та фауною [4].

У передгірських ландшафтах туристично-рекреаційний потенціал порівняно з гірськими значно менший. Закарпаття володіє багатим потенціалом ресурсів мінеральних вод різноманітного складу, що має неабияке рекреаційне значення. Тут переважно поширені вуглекислі мінеральні води (Полянське, Гірськотисянське, Голубинське, Ужгородське, Плосківське джерела). Крім мінеральних вод виявлено і термальні води, які мають рекреаційне значення (околиці м. Ужгорода і сіл Велика та Мала Уголька) [2].

Отже, туристично-рекреаційний потенціал Закарпаття містить гірські, передгірські та рівнинні ландшафти. Орографічні відмінності сприяють ландшафтному різноманіттю – вологий помірно-континентальний клімат сприяє розвитку різних видів відпочинку, туризму, кліматолікування в усі пори року.

У ландшафтній структурі гірської частини виокремлюють високогірний, середньогірний і низькогірний ландшафтні яруси, а серед рівнинних – низинні та височинні ландшафти. Лише п'ята частина

ландшафтів Закарпаття належить до низинних, решта – до гірських. З їх частки природно-заповідний фонд становить близько 146 тис. га, тобто 12 % від її площі.

У Закарпатті зареєстровано більше ніж 300 мінеральних джерел, які розміщені у 98 населених пунктах. Найбільше у Свалявському, Мукачівському, Рахівському, Берегівському, Іршавському районах. Окрім того, виявлено і термальні води, які мають рекреаційне значення. Нагадаємо, що понад 60 % досліджуваного регіону займають ліси, і це найвищий показник лісистості в Україні. У цьому контексті вкрай важливим для збереження та збагачення унікального рослинного і тваринного світу тутешніх лісів та полонин є функціонування 23 заказників і Карпатського біосферного заповідника. Перспективи використання туристично-рекреаційного потенціалу, з одного боку, залежать від детального їх вивчення, а з другого – від рівня суспільного розвитку, традицій, культури загалом та цінностей, які сповідує соціум.

Низький рівень економіки примножує екологічні лиха і збіднює туристично-рекреаційний потенціал будь-якого краю, зокрема й Закарпаття.

Список використаних джерел:

1. Алмашій Я. І. Особливості туристичної діяльності в Закарпатській області / Я. І. Алмашій // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – № 2. – С. 35–41.
2. Гетьман В. І. Природні лікувальні ресурси Українських Карпат у контексті сучасного стану вітчизняної курортної справи / В. І. Гетьман // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2003. – № 2. – С. 6–11.
3. Мельник А. В. Українські Карпати: еколого-ландшафтознавче дослідження / А. В. Мельник. – Львів, 1999. – 286 с.
4. Природа Закарпатської області / за ред. К. І. Геренчука. – Львів : Вища школа, 1981. – 156.